

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 150 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Nekaj misli ob poslednjih dogodkih

(Dopis)

Usodna borba za lepši prostor pod soncem se čim dalje bolj zaostruje na političnem in bojnem polju, in neizprosno logično se zaključuje nad mrtvimi trupli, nad občutji in najglobljimi prepričanji posameznikov eden izmed največjih obračunov človeške zgodovine.

Boj, ki ga je povzročilo vprašanje sožitja dveh milijard ljudi, ki mu je dal svojo upravičenost izredni napredek tehnike — saj so železnice, avtomobili, zrakoplovi, radio osmešili katastrofsko razdeljene celine —, ki ga je razvnela nevarnost pomanjkanja in lakote, ki sta grozili uničiti cele narode, se bliža koncu svojega prvega obdobja. V krvavih krčih in mukah umira stari svet in v strahotnih bolečinah se poraja nov družbeni red, ki mu še ni mogoče predvideti jasnih črt in oblik, mogoče pa je slutiti njegove krepke, preproste obrise in podstave.

V takih razdobjih ne vise na niti le življenja posameznikov, ampak tudi življenja in bodočnosti celih narodov. Z izgubljenimi bitkami na daljnih, neznanih bojnih poljih izgubljajo bitke mnogi posamezniki in narodi v ozadju, ki jim je deset in desetletna vzgoja vcepila absolutne, nediferencirane kulturne, politične in ideološke vidike. Podirajo se t. im. svetovni nazori, podirajo se verovanja in trdna upanja. Potrebni so novi napori, nova razmišljanja, ki naj do mogočih meja opredelijo neizogibno stvarnost in iz tako pridobljenih izkušenj izbičejo čim večje stvarne ali duhovne koristi. — Komur ni mogoče, izluščiti se iz tesnega, po vzgoji in izbranem knjištvu pridobljenega oklepa, mora postati zagrenel človek ali brezupno zaostal začenjenjak, ki se v odločilnem trenutku ne bo mogel okoristiti in bo na drugi strani ob vse trših udarcih sprejemal — prepozno — nova spoznanja, nova odkritja.

Ob teh vprašanjih, ki so po svojem bistvu vprašanja človekovih duhovnih kvalit, t. j. vprašanja, koliko je ta ali oni posameznik in v zvezi s tem narod sposoben tekmovali z drugimi posamezniki in narodi, koliko zna nekdo dialektično misliti, se lomijo usode posameznikov in odločajo bodočnosti ljudstev, narodov. Nekatere v teh razsežnostih se more iskati sodobni evropski individualist in tu nekatere more najti ter opredeliti svoje stališče tudi vsak narod, vsaka država, vsaka kakor koli med seboj povezana skupina.

Zdi pa se, da v zadnjih naslednjih ogromne borbe, ki se začnejo na prostirah bojiščih, ne bo odločila mrzla logika železa in jekla. Nikdar se namreč to še ni zgodilo; če bi se, bi Slavkovo ne bil sledil Waterloo in Versailles ne Dunquerque... Ta perspektiva za nas ne more biti niti tolažba, ki daje upanje, niti osvežujoče geslo, ki bodri k pogumu, marveč nesentimentalna ugotovitev stvarnosti, ki nalaga vsakomur in vsem skrajnih telesnih in duhovnih naporov, tiste enotne smotne delavnosti in pridnosti, ki nam je bila doslej tako oddaljena in tuja. — Prav Slovenci nimamo vzroka verjeti, da je človeku po rojstvu usojeno do kraja živeti v ozračju, napolnjenem s hlapovi tople krvi, da le sulica in tank odločata o usodi človeštva. Dokaz za to nam je komaj razumljivo dejstvo, da smo se tisočletnega suženjstva znebili, ne da bi se bili mogli s svojimi valpi boriti z enakim orožjem, na bojišču, ki so ga določali oni, ker so se čutili nad njim popolne gospodarje. To skrivnostno dejstvo so uresničile nepregledne in na pogled nepomembne zgodbe rodov, ki so stoletja pred nami živeli na tem koščku zemlje. Bile so to drobne usode, mogoče majhna junaštva,

Politika in javna uprava

»Gospodarnost z narodnimi močmi je železen življenjski zakon naše narodne samoohrane.« »Slovenija«, št. 18. I. 1940.
»V tem edinstvenem zgodovinskem trenutku Evrope nobenemu narodu ne sme biti merilo domovinska žrtev zakon gospodarnosti in samoljubja, temveč samo zakon brezmejne domovinske vdanosti in zakon hitrih odločitev.«

Iz Prisega domovinske vdanosti slovenskega katoliškega dijaštva.

Težko je slovensko življenje današnjega dne. Ne samo zaradi svetovne stiske in negotovosti naše narodne usode. Težko je, ker se zdi, da ni v nas nobene krepke življenjske volje. Kakor da je naše narodno telo ohromelo. Kakor da naša narodna usoda ni v prvi vrsti naša zadeva. Lahkomiselno tresimo svoje moči v malostnih sporih in bojih za košček oblasti. Čudno ravnodušni smo nasproti usodi svojih rojakov za mejo. Ne ganejo nas očitni znaki biološkega propadanja našega rodu. Nikjer ni sledu o načrtnem delu, nikjer sledu močnega zaleta in nikjer volje do resne tekme z drugimi narodi na katerem koli področju.

Žalostno dediščino zapušča starejši rod naši mladini. Komaj, da se ta zaveda, kako težka naloga jo čaka. Lepo se berejo danes razne izjave vdanosti do domovine in verjamem, da so odkrite, a važnejši od njih so pravilni zaključki, so dejanja. Njavna sila naroda, od katere je v odločilnih trenutkih vse odvisno, se ustvarja s trdim, vztrajnim delom rodov, ne s preziranjem, ampak z doslednim uveljavljanjem načela narodne gospodarnosti.

Gospodarnost z narodnimi močmi, torej njih premišljena, umna, načrtna uporaba mora majhnemu narodu nadomestiti to, česar mu število ne more dati. Ta gospodarnost se mora uveljaviti na vseh področjih, na duhovnem in pravem nič manj kakor na biološkem in tavnem. Zapravljali smo svoje moči, kakor jih ne bi smel najmočnejši narod na svetu. Zapravljali smo jih v politiki, gospodarstvu, na kulturnem in znanstvenem področju, zapravljali v vsakdanjem življenju, zapravljali smo jih, ker se nismo naučili delati, zapravljali smo jih z zanikrno izbiro ljudi za odgovorna mesta in s tem, da smo svoje tesne politične cilje istili z narodno koristjo. Debela knjiga bi se dala napisati o tem poglavju, a samo ene izmed mnogih bolečih ran na našem narodnem telesu se naj tu dotaknem.

Mislim na našo javno upravo in na neizmerno škodo, ki so jo napravili razni v službi centralizma stoječi politični režimi s svojim protekcionizmom in svojo brezozirno izrabo oblasti. Slovenci smo se včasih ponašali nasproti južnim pokrajinam s svojo upravo, z vestnostjo, sposobnostjo in objektivnostjo svojega uradništva. Naše uradnike so klicali na pomoč pri urejanju raznih upravnih panog v našem državnem središču. Očitati so nam naš birokratizem, a dejansko je ta dokaj znosen.

Slišali smo o razmerah drugod po svetu. Zglašali smo se, kako drugod stranke z uradniškimi mesti kupčujejo, da odločajo o namestitvah strankine pisarne in ne pristojne oblasti, da zahtevajo stranke za posredovanje javnih služb protiusluge, na primer v obliki prve mesečne plače, da strankine izkaznice pri napredovanju in pri oddaji odgovornih mest več zaležejo kot sposobnost. Neverjetno se nam je zdelo, da gre poseganje strank v javno upravo tako daleč, da predstojniki brez sramu izvajajo pritisk na uradništvo po strankinih navodilih, da se pri volitvah politični uradnik ponižuje v navadnega priganjača režima, da se iz ozirov do stranke prikrivajo poverbe javnega denarja, da se ustanavljajo uradniška mesta po politični potrebi itd.

Zglašali smo se in jasno nam je bilo, da mora taka zloraba politične moči razkrojavalno delovati na vso javno upravo, demoralizirati uradništvo, izpodkopavati ugled oblasti in netiti nezadovoljnost med ljudstvom.

Medtem so se razmere v marsičem spremenile. Priznajmo: Zelo mnogo so centralistični režimi v tem pogledu grešili in malo po malem izpodkopali trdne osnove in zdrava izročila. In pri tem niso prizanesli nobenemu področju javne uprave. So panoge uprave, kjer nobeno sklicevanje na katera koli načela ne opravičuje vmešavanja političnih

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Francija po polomu

Svetoven škandal imenuje švicarski dnevnik »Basler Nachrichten« pomorske boje med Angleži in Francozi. Ti boji in že zgolj mogočnost teh bojev je res nekaj, da bi se prijel vsak človek za glavo, ko sliši o njih — če bi se ne bil navadil v zadnjih letih še hujših in neverjetnejših stvari. A stvarno jih bomo mogli presojati samo, če si pokličemo dogodke zadnjih tednov v njih celoti in medsebojni povezanosti v spomin.

Francija in Anglija sta šli v vojno kot zaveznici. Še posebej sta se dogovorili pred vojno, da se bosta vojskovali skupaj do konca, da nobena ne bo sklenila z nasprotnikom posebnega miru. To obljubo sta slovesno, uradno in poluradno, med vojno večkrat ponovili in razglasili.

Prišel je poraz francoskih vojsk. Francija je začela misliti na poseben mir. V tej smeri je začela poizvedovati, kaj bi Angleži na to rekli. Ti seveda niso bili zadovoljni. Vendar pa so zahtevali, če bi Francija le vztrajala na posebnem miru, da je najmanj njena dolžnost storiti vse, da ne bo Nemčija z njeno dejansko pomočjo in z njenim orožjem ogražala Anglije, njene zaveznice. Naj bi se torej v takem primeru napotila francoska vojna mornarica v angleška pristanišča, da jo tam razorože, 400 nemških letalcev v Franciji pa, ki so jih ujela angleška letala, naj se izroči Veliki Britaniji.

Reynaudova vlada, v kateri je bil maršal Pétain podpredsednik, je na to pristala, toda besede ni držala. Če zaradi splošne zmede

se bo šele pokazalo. Kdor opazuje francosko početje zadnjih dni, bi se mu sploh utegnilo zdeti, kakor da je Francija po zgubljeni vojni zgubila še glavo. Dogodki in sklepi se pode brez glave in pravega načrta, da napravljajo vtisk, kakor da se le zato nekaj dela, da se pač nekaj dela, iz golega strahu pred nedejavnostjo, pred pomanjkanjem smeri in ciljev, pred praznoto misli. Kakor prizadevanje bolnika se zdi, ki bi z nasilnim zdravljenjem, s čezmernim jemanjem zdravil hotel čez noč popraviti tisto, kar je zagrešil nad svojim telesom v dolgih letih.

Vse naročnike prosimo, da čimprej poravnajo naročnino in pridobijo listu nove naročnike. Le tako bo listu omogočeno izhajanje.

ki jih je narekoval boj za obstanek, gonska navezanost na zemljo in pokrajino, zraslost z narodnim ali celo s čisto osebnim, družinskim izročilom in mnogo kasneje visoko razvita zavest narodne pripadnosti redkih poedincev, ki so svojo usodo sprejemali nase z vsemi nasledki, ki so iz tega izvirali, usode, ki vsaka zase in v kratkem časovnem razdobju niso pomenjale mnogo, vse skupaj pa so v ugodnem trenutku sprožile začetek boja za našo narodno osvoboditev.

Res pa je, da se borbe, ki se v tem času začnejo, udeležujejo neprimerno širše ljudske plasti, kot nekda, da so zgolj gonski odnos do življenjskih vrednot zamenjali zavest, nazori posameznikov ter narodov, kar je nasledek izobrazbe, ki jo je bil po svetovni vojni deležen do neke mere vsak povprečen Evropec. Tako je danes do največje mere odvisna usoda posameznikov in narodov od višine te zavesti, od pristnosti nazorov, t. j. od nezlagnosti in nesenti-

mentalne izobrazbene (zlasti politično izobrazbene) ravni.

Povprečni evropski individualizem se utaplja v krvi. Naloge, ki nastajajo in ki silijo k rešitvi, so za poedince že zdavnaj pretežke; poedinec se zavoljo svojega lastnega obstanka in varnosti umika ter išče zaslombe v zvezah s soljudmi, poedinec pa mora to storiti tudi v dobro skupini, ki ji po svoji usodi, po svojem rojstvu pripada. Od narodne organizacije, od življenjske povezanosti in zraslosti poedince z narodom je odvisna njegova in narodna bodočnost.

Izobrazba, predvsem korenita, stvarna in nesentimentalna politična izobrazba naj skrbi za pravilno pojmovanje domačih in svetovnih dogodkov, naj uravnava dejanja in nehanja naroda kot usodne zgodovinske skupnosti, da si bomo v odločilnem trenutku sposobni priboriti s svojimi sredstvi, s svojimi močmi prostor pod soncem in dvigniti našo dosedanje klavarno življenjsko raven.

»Človek, ki posuši le eno solzo, je vreden večje slave, kakor oni, ki je prelił morje krvi!«
Byron.

Politika in javna uprava

(Nadaljevanje s 1. strani.)

strank, kjer odločajo zgolj stvarne koristi. Mislim na železnico, pošto, na tehnične, finančne, gospodarske stroke, kjer bi morala odločati predvsem strokovna sposobnost. Ali more kdo zanikati, da so ti režimi tudi v te stroke skušali zanesti svoj vpliv, da je politika razkrojevalno vplivala na poklicno odgovornost in na stanovsko zavest in solidarnost uradništva, da je pospeševala nezdrave pojave stremušstva in ovaduštva?

Res je, tako daleč se ti politiki še niso spozabili, da bi bili kdaj naravnost kupčevali s službenimi mesti in to se menda še ni zgodilo, da bi strankina pisarna mimo pristojnih uradov oddajala službe, vendar se je zlo razpaslo in močno omajalo trdna izročila, ki so jih prejšnji rodovi v vestnem delu ustvarili in brez katerih ni dobre uprave.

Vse to so sicer znane stvari in morda ne bi pisal o njih, ko me ne bi morila skrb za našo mladino, ko ne bi bili ti režimi kvarili mladine s tem, da so jo uvajali v izrabljanje strankarskih zvez in strankarske moči. Ko obupujemo nad starejšim rodом, so vse naše misli pri mladini. Gorje nam, če bi bila tudi ta že okužena s pohlepom po oblasti, če bi tudi ta že sodelovala pri nečednih strankarskih poslih, če bi iskala pri javnem delu že svoje posebne koristi in mislila že danes na korita.

Od vseh grehov naših politikov je največji ta, da zastrupljajo mladino s svojo materialistično miselnostjo.

Če kdo, bi se morala mladina upreti vsemu zlu, ki duši naše narodno življenje. Velikanskega napora bo treba za to in le mladina, ki ima čiste roke, čiste namene, ki zna delati, trdo in nesebično delati, bo kos tej nalogi. Ko obračunavamo s centralizmom in njegovimi nasledki in mislimo na to, da si svoj dom sami uredimo, se nam postavlja vprašanje, kako smo za to naloge pripravljeni. Z majhnimi cilji in sredstvi ne bomo reševali naših velikih vprašanj. Kdor nima načrtane svoje jasne poti, in ni pripravljen kaj tvegati, žrtvovati in ni sposoben resno delati, ne bo soodločeval pri urejevanju novega življenja. Nobena na videz še tako trdna posest oblasti mu ne bo pomagala, če ne bo moralna premoč na njegovi strani. Naša intelektualna mladina naj se tega zave, naj se otrese vsakega političnega varuštva in naj se z vestnim delom pripravi za svojo nalogo. L. i.

GOSPODARSTVO

Korporativno gospodarstvo ali kaj?

V naraščajoči draginji, v neprestanem navihanju cen, v pomanjkanju najsplošnejših ljudskih potrebščin na našem trgu, se je pokazala anarhičnost današnjega gospodarstva v tako kričeči obliki, da odgovorni državniiki niso več mogli molče mimo teh pojavov. Obetajo nam daljnosežne ukrepe na področju gospodarskega in socialnega življenja. Prav rahlo so tudi že nakazali smer. Naloga pa je tako velika in težavna, da danes še ne moremo pričakovati kakih izdelanih načrtov ali misliti na kak določen gospodarski sestav. Govorijo o tem, da se namerava pri nas uvesti nekako korporativno gospodarstvo po zgledu Italije. Kdor pa količarko pozna pogoje gospodarskega življenja, ta ve, da stvar ni tako preprosta, in da se tuji vzori ne dajo slepo posnemati. Znano je, da pomeni korporativni sestav nekako kompromisno rešitev nasprotstev in razmerja med kapitalom in delojemalci, rešitev ki jo eni odobravajo, drugi odklanjajo, kakor pač stoji s svojimi simpatijami na eni ali na drugi strani.

Korporacija ni isto kakor stanovsko združenje. Korporacija zajema vse v določen proizvodni proces vključene ljudi, delodajalce kakor delojemalce, in je torej bolj zasnovana na misli proizvodne enote kakor na stanovski misli. Ona tudi ne pozna razlik med rokodelstvom, obrtno in industrijo. Korporacija je edino v državi priznana strokovno-gospodarsko združenje. Predsednika imenuje vlada. Italijanski korporativni sistem obsega 22 korporacij v treh velikih skupinah. Prva skupina obsega kmetijsko-gospodarski proizvodni krog z 8 korporacijami. (Kmetijstvo, vrtnarstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, pridelovanje olja, sladkorno industrijo, predelavo živinorejskih proizvodov in ribarstvo, Jesna industrija.) Druga skupina obsega industrijsko-komercialni proizvodni krog tudi z 8 korporacijami (kovinarstvo, kemična industrija, oblačilna industrija, papirna industrija, stavarstvo, industrija goriva in pogonskih sil, rudarstvo, steklarstvo in lončarstvo). Tretja skupina obsega razne produktivne poklice in službe s 6 korporacijami (skrbstvo in kredit, svobodni poklici, ladjarstvo in letalstvo, promet, gledališče, gostinstvo).

Stanovska misel se mora popolnoma podrediti državnim misli. Nosilec državne volje in državne moči niso korporacije, ampak privilegirana politična organizacija, fašistična stranka. Korporacije nimajo nobene politične moči in ne pomenijo v političnem življenju tistega, kakor svobodni sindikati v drugih državah. Korporacijski sestav je dejansko prehodna oblika med zasebnim gospodarstvom in državnim kapitalizmom.

Ni treba pojasnjevati, da se tak sestav ne da mehanično prenesti v drugo državo, posebno, če je ta država po svojem notranjem gospodarstveno-socialnem in narodnem ustroju povsem drugačna. Vsaka resna gospodarska preureditev zahteva najskrbnejše priprave. Potrebna je vodilna politična misel, potrebni so načrti, potrebni so ljudje, strokovnjaki, potrebna je politično gibanje kot nosilec gospodarskega programa.

Ko torej razpravljamo o gospodarskih načrtih v naši državi, imejmo pred očmi, da se naša država notranje preureja na osnovi priznanja treh narodnih individualnosti, ne pozabimo, da imamo na Hrvaškem močno ljudsko gibanje s samosvojo zamisljivo preureditve družbenega življenja, upoštevajmo nadalje, kako različna je razčlenjenost gospodarskega in socialnega življenja v posameznih pokrajinah države, in da je organizacija po strokah ponekod komaj v povojih, medtem ko ima zadružna misel povsod svoja krepka izročila. Spomnimo se tudi velikega deleža tujega kapitala v naši državi, za katerim stojijo močni politični vplivi.

Kdor koli se bo torej pri nas lotil preusmeritve gospodarskega življenja v katero koli obliko vezanega, načrtnega, uravnavega gospodarstva, bo moral upoštevati poseben položaj našega gospodarstva, posebne razmere in politične pogoje našega državnega življenja, moral bo upoštevati tudi dosedanje izkušnje državne kontrole in državnega poseganja v gospodarsko življenje, ki se doslej še ni nikjer izkazalo. Spomnimo se samo na žitni režim, na direktivo za prehrano na potikse z raznimi karteli. Vse to dokazuje, da se resne, daljnosežne reforme ne dajo izvesti z uradnimi dekreti.

(Dopis.)

Selitev slovenske industrije

V Ljubljani je tovarna Avtomontaža, ki izdeluje vozne lese za avtomobile in zaposluje kakih 70 delavcev. Delavstvo je bilo v njej razmeroma dobro plačano, povprečno po 750 dinarjev na uro. Zadnje čase pa je zaradi pomanjkanja surovin prišlo podjetje v stisko in odpustilo 18 delavcev, večinoma družinskih očetov. Kakor poroča »Delavska politika«, se namerava podjetje preseliti v Belgrad, Pančevo ali Zemun, ker mu te občine ponujajo potrebni svet in razne davčne olajšave, tako da bi ob sedanjem obsegu obrata imelo na mesec okoli 20.000 dinarjev manj stroškov.

Po dosedanjih skušnjah se nam ta selitev kar verjetna zdi. 20.000 dinarjev na mesec je že tako čeden znesek, da bo navsezadnje tudi ob dobrem trgu računali tudi večji podjetnik z njim. Kaj šele v teh časih.

Dr. Jakob Mohorič:

PRED SVETOVNIM ODROM

V gimnaziji nas je svoje dni pomiloval razrednik, da živimo v tako malo pomembnih časih, v katerih ni velikih dogodkov in ne velikih mož. Omenjal nam je šaljivca, ki je s ponosom govoril: Čeprav nisem nič, so dobniki velikih mož in dejanj sem pa vendarle. Pozneje smo dočakali svetovno vojno in sedaj je pred nami na svetovnem odru vojna, ki bo odločila o usodi človeštva za dolgo dobo.

Nas vseh oči so uprte na oder. Z napeto pazljivostjo zasledujemo razvoj drame. Ako pa hoče biti oder na višku, mora biti na višku tudi občinstvo. Zato je vredno včasih posvetiti nekoliko pazljivosti tudi občinstvu. Tudi pogled na občinstvo in njegovo obnašanje je zelo zajemljiv in podoben.

Lahko vidimo, da je le malo poslušalcev in gledalcev zadovoljnih s potekom te zares velike drame. Oglejmo si nekaj nezadovoljnejšev.

Nekaj jih je, ki so ravno toliko globoko predrli v zgodovino in bistvo človeškega razvoja, da so prepričani, da bi morali prav za prav že naprej natančno vedeti, kako se bo drama na svetovnem odru godila in končala. Hudo zamerijo najvišjemu režiserju, da jim tega ne privoščijo, ampak jih spet in spet preseneča.

Veliko jih je pa, ki bi iz velikega režiserja po vsej sili hoteli napraviti kazenskega sodnika in iz te velike drame kazensko preiskavo. V vsakokratni sliki hočejo videti kazensko sodbo in so takoj pripravljeni napisati krivdorek z razlogi in utemeljitvijo. Mi pa smo prepričani, da veliki režiser ni kazenski sodnik v prvi vrsti, ampak je očistevalec in vzgojitelj.

Zelo čudni so pa tisti gledalci, ki v vsakem dejanju hočejo videti že zadnje dejanje in si kar ne morejo predstavljati večje in obsežnejše zasnove.

Kakor se že od nekdaj svet hoče ravnati po modi, ki jo kažejo na odru znamenite igralko, tako vidimo sedaj prizadevanje različnih ideologov, da pravočasno prikroje svoje prepričanje prepričanju tistih igralcev na odru, ki slučajno v igri zmagojujejo. Dan za dnem moremo vsepovsod poslušati najrazličnejša ideološka in načelna prežvekovanja samo zato, ker so neke glave prepričane, da so že doumele, kateri nosilci idej bodo na odru popolnoma uspeli. Tedaj bodo namreč lahko s ponosom pokazali, da so te ideje že davno zastopali. Ti ljudje mode v načelih in ideologijah so prav posebno neokusne podobe.

Narodi in moške, ki so bili po velikem režiserju po vrsti klicani na svetovni oder, so morali po železni nujnosti v zgrajeni drami, od velikega avtorja, igrati ne samo usodne, ampak večkrat tudi skrajno neprijetne vloge. Igrali so jih bolj ali manj dostojno. Precej zopno pa je bilo poslušati neprenehno kritiko in zabavljanje ljudi, o katerih vsak ve, da bi take vloge neprimerno slabše podali.

Ne vemo še, ali bo tudi naš slovenski narod poklican na svetovni oder, da odigra svojo, odmerjeno mu vlogo. V tem primeru mora biti naša želja, da jo odigra dostojno. Ako pa nam je odločeno, da ostanemo ves čas med gledalci, se moramo zavedati, čeprav nas je malo, da smo vendar na resnično vidnem kraju, in da je naša glavna naloga, da kot gledalci pokažemo kulturno vrednost. To je prav posebna naloga našega časnikarstva.

Pri tem prihaja človeku spet kedaj na misel, kako hira naše gospodarstvo že leta in leta, kako se pri nas zapirajo tovarne in kako se ena za drugo seli na jug, kjer se na vse površje zmeraj ustanavljajo nove, kako se tam doli podpira industrija tudi iz našega denarja, kako se za ta denar naša industrija obremenjuje, da si mora dobesedno sama sebi kopati svoj grob — in kako kljub tem stokrat obrazloženim dejstvom niso še prav ničesar storili. A zlasti je trpko za vsakega slovenskega človeka, ko opazuje in vidi, kako

so Hrvatje znali v desetih mesecih svoje samouprave osamosvojiti in okrepiti svoje gospodarstvo, tiste samouprave, glede katere so pred desetimi meseci razglasili, da bodo o njeni »primernosti«
za nas šele začeli premišljevat.

ln še zmeraj premišljujejo. Med njihovim premišljevanjem pa beži industrija od nas. Kajti gospodarstvo ne utegne čakati, da bi nazadnje le uganilo, kakšna samouprava je najprimernejša za njegovo stranko.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Posamezni naši poveljniki so bili preveč zapečani z boji, da bi bili toliko opazili in preprečili. Šele čez nekaj časa so izvedeli o tem vinu in jasno je, da naše poveljstvo, ki je prepovedalo vsako rekvizicijo ali pridobitev brez denarja, že z ozirom na to, da ne bi naši nasprotniki za zeleno mizo to nepotrebno šalo izrabili zoper nas, ni bilo zadovoljno. Praznovanje zmaga s tem vinom se je zato hitro končalo. V sodu so izmerili, kolikor vina so vojaki popili, in računski podčastnik Jurca je dobil povelje, da toliko vina, kolikor ga je manjkalo, plača in poravnava vso škodo. Sod z ostanom vina je bil prepeljan lastniku nazaj v njegovo klet. Nekateri Radgončani svojim lastnim očem in ušesom niso hoteli verjeti in marsikateri dotlej nam sovražni Radgončan je priznal, da je slovensko vojaštvo disciplinirano in pošteno.

Ta primer hkrati ovrže vse trditve najdenih letakov, kjer so naši vojaki bili naslikani kot nekakšni nasilneži, ki kradejo in ropajo in ki naj bi bili to delali že cele tedne pred boji.

Dramatično skrivanje radgonskih ustajnikov pred našim zajetjem.

Iskanje in zajetje talcev in vsfajnikov ter ugotavljanje, koga je šteti med prve ali druge, je bilo nad vse težko. Vstajnik, ki je po prvem Miklošem polomu zbežal v prvo nemško hišo ter skril svoje orožje, je bil na oči, če je bil le deloma v civilni obleki, ravno tako lahko miren meščan, ki se ni zmenil za boje, kakor borec, ki je ravnokar skril še vročo puško in krvavi bajonet. Zato so pri iskanju bili prizori, ki so bili žalostni, resni in smešni, ki so pa samobesni. Podal bom dva primera.

Ob izgonu umikajočih se sovražnih oddelkov iz Dolge ulice opazim, da so se pri neki hiši odprla vrata, skozi katere je smuknil eden izmed bežečih nasprotnikov. V svojo silo sem z oddelkom pritisnil proti dotični hiši, da preprečim morebitno zabarikadiranje, ki bi nas lahko pri našem nastopanju oviralo. Dospelši do vrat jih najdem zaklenjene. Medtem ko je del mojega oddelka streljal, sem jaz, ker trkanje ni zaleglo, moral z granatami razstreliti, nakar sem s 5 možmi vdrl v notranjost poslopja. Dobro meščanska hiša me je sprejela tiha in zapuščena. Odprta vrata stanovanja so pričala, da so ljudje vrat na nos nekam zbežali. Ker sem na lastne oči videl, da je v hišo zbežal sovražni vojak, sklenem preiskati še klet in podstrešje. V kleti najdem gručo žensk z otroci, ki so se stiskale v kotu na neki stari ropotiji. Zagotovil sem jih, da se jim ni treba ničesar bati, če v hiši ne skrivajo bojevnikov in orožja in da se mirno lahko podajo v stanovanja. Jokajočo so mi zatrjevale svojo nedolžnost, da nimajo pojma, kaj se godi po mestu, da ni noben moški prišel v hišo in da ne vedo, kje so njihni možje. S svetliko sem posvetil na kup starih zabojev, po katerih so se otroci zavili v plašče in odeje emerili, poprijemajoč se odrastlih žensk. Čisto spodaj na tleh je ležal večji zaboj, ki se mi je zdel sumljiv. Zableval sem odstranitev otrok in odej, kar je povzročilo vsesplošen obupen jok in bilo znamenje, da sem na pravi sledi. Vojaki so gornje zaboje brenili v stran, nakar se nam je ta sumljivi zaboj predstavil kot nekakšen kurnik, ki je stal na glavi. Še dotaknili se nismo kurnika, ko so otroci popadali na kolena, ženske pa meni na vrat kričev in proseč, da bi odpustili njim ter možu očetu in bratu, ki je ležal skrit v kurniku in so ga moji vojaki medtem že za pete izvlekli.

Najdenega vstajnika, ki je bil le deloma uniformiran, sem razorožil — ležal je v kurniku s puško na hrbtu, opasan z municijo — ter ga kot ujetnika poslal v vojašnico, otrešajoč se žensk, ki so se meni in ujetniku obešale na vrat in na roke.

LJUDJE IN NARODI V ČASU IN PROSTORU

Rusija na šestem mestu

Iz množice nasprotujočih si vesti, ki so zadnja leta pridrle k nam, si je bilo težko napraviti pravilno sliko v sovjetski oborožitvi na morju. Vendar, če upoštevamo samo zanesljiva poročila, spoznamo, da je Rusija napravila mogočne napore v gradnji mornarice in da so uspehi izredni. Pogled v oficalno žepno knjigo o vojnih mornaricah nas pouči, da stoji Rusija s svojo tonažo 400.000 ton med vesilami na šestem mestu. Pred njo so Velika Britanija, USA, Japonska, Francija, Italija, za njo Nemčija in vse male mornarice. Posebno skrb je posvetila Rusija podmornicam. V dobi 5 let je Sovjetska unija ustvarila najmočnejše ladjeve te lahke. To ladjeve šteje danes najmanj 180 enot z okrog 90.000 tonami. Vzhodno morje in Črno morje sta glavni operacijski področji sovjetskega ladjevja. Kronstadtski Finskem zalivu in Sebastopol v Črnem morju sta največji oporišči mornarice. Poleg tega vzdržuje Rusija močne pomorske sile v Severnem morju (Murmansk in Arhangelsk) in na Daljnem vzhodu (Vladivostok). (Zürcher Illustrierte, 28. junija.)

Ali se spleča?

Ob zasedbi baltičskih držav se spominja švicarski dnevnik »National-Zeitung«
hrabrega odpora Finske in kaže na razloček med njenim ravnanjem in ravnanjem baltičskih držav. Potem primerja Finsko s Švico in pravi:

Postavila se je na staro švicarsko stališče, za katero vprašanja »Kaj bo koristilo«
sploh ni bilo, brez katerega bi danes Švice gotovo ne bilo. Zavezniki, ki so leta 1444 padli v Sv. Jakobu, bi se bili morali s koristnostnega stališča prav zares premisliti, iti v gotovo smrt zoper večkratno premoč mnogo boljše oborožene vojske. Toda kaj bi se bilo potem zgodilo s Švico? Mar se je »izplačalo«, da se je vzdignilo 1500 Nidwaldnerjev z 900 pridruženiki iz Urija in Schwytza s puškami, kosami in kiji zoper desetkrat večjo francosko vojsko? Navidezno ne, kajti če je prišlo 3000—4000 Francozov ob življenje, je bilo tudi okoli 400 Švicarjev mrtvih, 712 poslopij, cela selišča so ležala v pepelu, in sovražnik se je strašno maščeval. Večina drugih kantonov se je vdala, tam so hiše stale, ljudje so živeli in hodili po svojih opravkih, in Evropa bi se bila za razpad stare švicarske zveze komaj zmenila. Toda boj v Nidwaldenu jo je zdramil, in Napoleon je pozneje priznal, da so samo tišajni majni kantoni, ki jih spoštuje, ki ovirajo njega in druge sile, zavzeti Švico. To je bila »korist«
njihne žrtve, ki smo ji hvaležni za svoj bit kot svobodni narod do današnjega dne. Gottfried Keller je zapisal o tem besede, ki jih nočemo nikoli pozabiti: »Narodi komaj deset tisoč duš ni mogel in hotel verjeti, da bi odjenjal brez skrajne, brez-pogojne žrtve od svoje politične samoodločbe in jo izročil človeškim rokam, ne da bi bil prej vržen ob tla v najbolj dobesednem pomenu. Zaničujoč vsa premetenost, vse razloge razuma za telesni obstanek, se je postavil na samonikla tla čiste in velike strasti — ne za sodbo dneva, ampak za dediščino očetov, za vrednost človekovo prav v posameznem od moža do moža.«

Prosimo, poravnajte naročnino!

Poddesetnik, ki sem ga kmalu po popisnem dogodku poslal v neko drugo hišo, da prime možke kot talce, mi je poročal pa o temle:

Žena, ki je ležala v postelji, je zatrjevala, da je bolna, ter je z otroci vred, ki so bili okrog nje, tajila, da bi bil njen mož oziroma oče doma. Na vprašanje, kakšno bolezen da ima, je pripovedovala o porodnih krčih ter tožila o nesreči, da zaradi bojev še babica ne more k njej. Ponudbo, da bi jo naši sanitetci spravili v bolnišnico, je tako odločno odklonila, da je bilo takoj jasno, da je vse skupaj le komedija. Na energično zahtevo, da naj poskusi v postelji sedeti, ker ni videti bolna, se pri ženinih nogah izpod pernice in odej, ki so jo pokrivale, prikaže smrtno-bleda glava njenega moža, ki se je tam skrival. Počasi se je skobacal ven, bil je seveda obelčen — dokaz, da je bil v bojih — čeprav to tajil. Ko je žena zapustila posteljo, je bilo v nji najdeno tudi orožje. Glede žene je poddesetnik pripomnil, da je imela gotovo še kakšnih 10 mesecev do poroda, ki ga je hlinila.

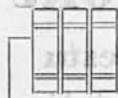
Menhardtova družina v Gornji Radgoni.

V drugem delu radgonskih bojev, ko smo iz roba mesta preganjali sovražne oddelke, sta se vodu, s katerim sem nastopal, pridružila dva mlada prostovoljca, in sicer brata Janko in Pepo Menhart iz Gornje Radgone. Čeprav se nista bila vojaka, sem oba navdušena mladeniča rad uvrstil med svoje izkušene bojevnike, ter moram priznati, da sta se hrabro držala.

Oba brata sta se že preden smo zasedli Radgono pridno uveljavljala kot uda narodne straže v Gornji Radgoni, ki ji je poveljeval nadporočnik Maks Menhart starejši, brat imenovanih.

Menhardtova rodovina, katere glavar je bil finančni uslužbenec v Gornji Radgoni, kjer ni manjkalo slovenskih rodoljubnih družin, kakor so bile na primer Čirčeva, Koroščeva, Mavričeva itd. je bila na glasu, da je zavredno slovenska, kar so vsi trije sinovi tudi dokazali. (Se nadaljuje.)

K U L T U R N I P R E G L E D

NAŠ KNJIŽNI TRG

Miško Kranjec:
Povest o dobrih ljudeh

Slovenska Matica v Ljubljani, 1940.

Kranjec je dal letos kar dve knjigi: roman *Do zadnjih meja* in *Povest o dobrih ljudeh*, ki jo je izdala Slovenska Matica v svojih letošnjih publikacijah. Že po prvem stavku tega Kranjčevega dela človeka nekoliko zaskrbi, kako bo izpeljal tekst, ki ga naslovi s pravljico in povestjo obenem in kako bo tak poskus danes mogel uspeti. Bojiš se, da ne boš listal neke samozadovoljne idile, ki danes ne more ogreti, če je brez vsakega globljega smisla, če ničesar ne razodeva.

Preseneti te, da spregovori topot Kranjec s hoteno poetičnim jezikom. Na samotnem otoku ob Muri je združil v mali hiši dva stara človeka Koščerčeva in jima dal, da se še v starosti ljubita, da sta polna tudi tiste ljubezni dobrih ljudi, ki se obrača na živali in stvari. K njima prinaša življenje vsako zimo mala družina Korenovih, mož, lepa žena Marta, ki jo mami svet, in slepa Katia s svojim lepim glasom in pesmijo, ki ji nadomešča svet. Nazadnje se vrne včasih sem Koščerčev vnuk Peter, »veliki razbojnik pa dober človek«. Na tem otoku se dogaja večinoma vsa zgodba, to je kraj, kjer ljudje še verujejo v lepe stvari, drugod ne več. A kolikor ljudi je omenjenih tudi v vasi, so vsi dobri, od razbojnika do župnika, so kot družina, ki živi z vsem stvarstvom v najlepšem prijateljstvu. Vendar pozna ta svet kljub dobrim ljudem tudi nezvestobo, celo nekaj sovraštva in vse tiste strasti, »ki so kdaj pačile človekovo podobo«. Te ljudi slika Kranjec v toku take vsakdanjosti, takih drobnih dogodkov, kakršni izpolnjujejo resnično življenje malih ljudi. Njihovo življenje je človeška vsakdanjost. S Petrom pa vdira v samoto nemir, ki zvabi lepo Marto v svet. Vse, kar je v zvezi s Petrom, je neznano, kakor pri vseh nekoliko romantičnih dobrih razbojnikih ljudskega izročila. Zna celo izpremeniti svoj videz, da ga ne morejo spoznati. On je kriv, da se izgubi Marta v svetu, da izgine kakor lepota, ki je ni

mogoče doseči. Ker je upornik proti postavi, nima miru in nazadnje odide tudi sam ter odvede slepo Katico s seboj. Stara dva ostaneta sama, veselita se, da moreta vsaj še malo živeti in izkazujeta drug drugemu in stvarjem svojo ljubezen dobrih ljudi. Ob koncu spremeni Kranjec svoje ljudi v čiste simbole, v lepoto, v pesem, v upor, v ljubezen, da ostanejo, kakor ostane bistvo vsake dobre stvari.

Ta Kranjčeva povest je le po eni strani idila in pravljica, saj se dogajajo vmes tudi stvari, »ki se dogajajo v svetu vsak dan«. V njej se kaže kljub temu, da je precej monotona, skoraj neiznajdljivo izpeljana v zgodbi in da ne prinaša nič posebnega novega, neka obogatitev Kranjčevega predstavljanja sveta, razširitev njegove zavesti o mogočostih človeške narave. Kljub odmaknjenosti v nedoločen nekoč, utripuje v njej neka večja pristnost, večja svežost, kot smo jo bili vajeni v nekaterih prejšnjih delih. Nazadnje moraš le verjeti v te dobre ljudi in njihovo bivanje.

Danes, ko je dobrot skoraj izginila s sveta, ko bi mogli postaviti za najznačilnejša sodobna znamenja laž, nasilje, krutost, nezvestobo in prevaro, je Kranjec sklenil povedati nekaj o stvarh, »ki so nekoč bile na svetu in krasile človeka, ki pa danes ne živijo več«. Zdaj ne odpira pogleda v človeško zatohtlost in mizerijo, ampak se ozira nazaj v tisto, kar izginja, pa je pogoj človeškega življenja: ljubezen, zvestoba, dobrot, sreča poštenih ljudi. A ker Kranjec že prej ni preveč verjel v čistost teh stvari, jih zdaj postavi v pravljico brezčasnost, ker jih, drugje ne more najti. Prav s tem pa se mu je posrečilo priti do nekega naivnega ali mitičnega realizma, ki se giblje v preprostem duhovnem svetu, a odkriva večne osnove sveta. Bistvo njegovih ljudi s tem nič ne izgubi, njegove postavbe napolnjuje kljub temu pristna bitnost. Po zakonih stvarilnega mišljenja postanejo te zgodbe, ti izrazi poetičnega sveta vseeno čudno slični resničnosti, ljudje, ki ga je z njimi obljubil, imajo svojsko enotnost, notranjo skladnost, živijo iz svoje lastne zakonitosti pravo človeško življenje, so v sebi zaključena bitja. To pa je za umetnost dovolj in tudi odločilno. Kranjec sam pravi o doživljanju takih pesniških iz-

razov: »Pravljica sama je nekaj tako resničnega, kakor najtrše življenje samo.« Glede pravljicnih nemogočosti ne bo nihče rekel: »Kaj bi me ganilo, ko pa je izmišljeno.«

S to povestjo se nam je torej odkril nov Kranjčev prijem, nov pogled, ki razodeva vero v dobrega človeka. Vse te ljudi je postavil pred nas z vidno ljubeznijo, ki je izvir tiste polnosti človeških postav, kakršne pogosto vso psihologijo, vsi vnanji vtiski ne morejo dati. Razkriva se nam, da je mogoče človeka razumeti le, če verjamemo vanj. Ko z vso psihologijo ne moremo do posebnosti človeškega bivanja, je treba stopiti včasih onkraj psihološke resničnosti, če hočemo odkriti pravo podobo človekovo. V takem upesnjem svetu, ki ga je ustvaril umetnik, pa se vedno razodevajo lastnosti in zakonitosti splošno človeškega, odkriva se večno človeško v zemeljskem življenju. Kranjec ne govori nič novega, ne odgovarja z velikimi rešitvami v važnem času, a razgrinja pred nami v čisto majhnih razmerjih svojega dogajanja stare in preproste resnice, kakor je tista, ki preveva vso knjigo, o dobroti in ljubezni, ki »brez dvoma slovi svet na njej«. Dobrota je neka moralnost njegovih ljudi. V času, ko je človek dvakrat usužen, po zunanjih

silah in po svoji notranji anarhiji, je tak pojav v našem slovstvu gotovo razveseljiv, ker kaže na tiste osnove, ki človeška bitja družijo, ker v tem obsedenem svetu kaže podobo resničnega človeka, ki je dober človek.

Zemlja se nam razkriva kot vir miru, lepa in čudovita, ki se je človek nikoli ne naveliča. Na njej je človek trpel, a živi z njo tudi svoje najlepše dneve, gleda jo, kako se obnavlja v svojih časih, in že zaradi njene lepote si želi še živeti. Samota pa se odkriva kot varuh vrednosti teh dobrih ljudi, onkraj nje je drug, slabši svet.

V jeziku je Kranjec poetičnejši, pesniška izraznost besede je večja in niso redka mesta, kjer te pridržijo ritmične in melodične lastnosti jezika, kar pomeni pri Kranjcu razvoj. Zgodba teče v značilni Kranjčevi monotoni, dogodki se vrstijo nepretrgano, drobna vsakdanjost se pogosto ponavlja.

Vendar človek z zanimanjem prebere knjigo, saj kliče k bolj človeškemu življenju, čeprav bi si želel raje aktualne, razgibane, res močne slovenske leposlovne umetnine, ki bi bila razodetje tudi vsebinsko in ki bi znala razgibati tam, kjer vse drugo ne more do živega in ki bi z veliko resnobo prečistila vsaj kos našega življenja.

Mladina in svoboda

V zborniku Bohinjski teden beremo na strani X. tele misli:

Razumljivo je, da se danes ob vprašanju človeka odpira vprašanje svobode. Nikoli ni morda mlad človek z večjo željnostjo ponavljal te besede. Vprašanje svobode slovenskega človeka pa je še posebno važno. Današnji mladi rod čuti, kako je njegovo življenje utesnjeno, zaprto, nesproščeno, kako njegova dejanja izhajajo bolj iz pokorščine kot iz svobodne odločitve. To so ostaline zgodovinske tragike našega naroda, obenem pa nasledki današnjega javnega življenja. Ideološko-skupinske koristi se postavljajo nad človeško vrednost, resnico in svobodno odločanje. Mladi rod

naloge zavedati dragocenosti prave svobodnosti in si jo znati priboriti. Ko popa se mora prav zaradi svoje posebne udarja to besedo, vidi prestrašene obraze in sliši, kako ga zaradi tega zavračajo. Toda svoboda se tudi po krščanski misli sklada z notranjo samostojnostjo človeške narave. Današnjemu mlademu človeku svoboda ni več neki odmišljen ideal, vidi jo namreč v razumni smotrnosti, v svobodni izbiri sredstev za človekovo uspešitev in v neoviranem konkretnem uresničevanju možnega. Njegova zahteva po svobodi pa bo tem večja, čim bolj bo duhovno razvit.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

Razgled po ravnini
naše oblikujoče
umetnosti

Da dobimo Slovenci malo pogleda na gibanje in snovanje naše sodobne oblikujoče umetnosti, ki je občinstvu, katerega pitajo poklicani in nepoklicani ljudje s praznimi besedami in vzgajajo snobizem, ki spravlja množice v zmote in škoduje resničnemu napredku in ravnini naše oblikujoče umetnosti, pričujemo prolog, ki ga je napisal znani slovenski karikaturist Henrik Smrekar za svojo, pred kratkim končano razstavo pri Obersnelu v Ljubljani. Smrekarjev prolog, ki ima dosti pametnih in bistrih misli, je takle:

Prijaznost za
prijaznost!

LJUDJE BOŽJI!

Samo za to Vas prosim: Oglejte si te reči neposredno, — zdravega inštinkta in podzavestne intuicije Vam za to ne manjka, — bodite prepričani stvarno! Pozabite, če ste kdaj slišali ali brali od zlohotnih strani zlonamerne besede o meni in mojem delu. Kako je z kolegalnostjo v vseh stanovitih, to dobro veste, — v umetniškem svetu je zagrizena zahrbitna zlohotnost še posebno odlično razvita. Vsi veste, glavna reč je na svetu gobec (in odlične »zveze«). Vse generacije naših oblikovnikov imajo svoje zaprisežene advokate, samo »srednja« je brez njih predrla barikade odpora; le nekateri pismarji in farizeji se še branijo izza barikad iz knjig tuje »učenosti«. I. Vavpotiča, moža vsestranske nadarjenosti in obsežnih, točnih študij so odri-nili nekam za planke. Gasparija zmerjajo s folkloristom (v tonu, kot da je to nizkost, sramota, zločin). Ko bi ti »inteligenti« ne bili v napuhu svojega puste-ga zgolj — razuma tako odtujeni last-

nemu ljudstvu v »visokomerskem« češčenju tujega židovskega visokomerskega sleparstva, bi čutili v Gaspariju čisto plemenito narodno poezijo. (Ne čudim se, da boljševiki ljudstvu odtujeno »inteligenco« trebijo kot ljuljko.) Komaj da veste za St. Pengova, velemojstra svetovnega formata v širini in globini. Kaj so rekli »genialni« tovariši in pismarji? Da je obrtnik, kot so vpisani v to rubriko skoraj vsi, ki kaj znajo in zahtevajo resno korenito delo (n. pr. je na tej listi tudi E. Justin). Genialni umetniki pa so samo tisti rekorderji, ki producirajo la minute z veleumnim prezirom narave in študij. Če n. pr. tak veleumetnik naredi konju 6 nog, med temi 2 svinjski krači, in kozjo glavo namesto konjske, bo rekel, da je hotel upodobiti le konjsko dušo, — histerični pismarji pa mu navdušeno vzklikajo: »Nesmrtna slava ti!« To so pač revolucionarji!... Če bi stvar ne bila kljub komiki vendarle resna, bi se človek samo smejal. Revolucionarji paradiirajo s čepicami, kupljenimi v raznih mednarodnih štacurah, kjer prodajajo revolucije en gros, — nazadnje pa se izkažejo kot skromni mirni buržuji, spodobni, kolikor buržuji le morejo biti. In nekateri naši boljševiki raznih branš poznajo revolucionarje samo po zunanji vidnih znakih...

Doba je taka, da vse bega in živčno napeto išče, išče novih poti in zmot in zagat na vseh področjih življenja. Teorije na teorije, ideologije na ideologije, struje na struje. Idealna doba za sleparje, avanturiste, arriviste, za lažne preroke, za Cagliostre! Goethejeve besede imajo skoraj vse trajno veljavo. Že on je pribil, da je preobilica teoretiziranja znak sterilnosti v »ustvarjanju«. Umetnostni pismarji, — po večini povsod po svetu, ne le pri nas, — so literatje, ki spoznavajo umetnost samo ali le bolj posredno, — zato vidijo na primer v oblikujoči umetnosti literaturo tam,

kjer je v bistvu ni, ne vidijo je pa tam, kjer je že po svoji ideologiji literatura, včasih, v nekaterih »izmihi zgolj literatura! Radi secirajo probleme, zato najbolj ljubijo dela, ki so zares zelo problematične vrednosti. »Mit Worten läßt sich trefflich steiten, aus Worten ein System bereiten...« (Obrnjena pot, najprej teorija, nato šele dejansko izvajanje. Nekdaj so pravilno delali narobe!) Naj bolj se čudim dr. Ložarju. Včasih skrajno preseneča z ostrovidnimi, potankostnimi razreševanji, včasih pa je podoben delfski Pitiji: omamljen od žveplenih par tuje, židovske »učenosti« večkrat menda sam ne ve, kaj hoče in kaj govori... Po vsem svetu se dobe kritiki, ki se zavedajo nezanesljivosti lastnih opazovanj in spoznanj, pa zato naslanjajo svoje uho na usta šepetalca, v čigar nezmotljivost verujejo. Smola: hočejo se tako blamaži izogniti, pa ravno zaradi te negotovosti največkrat padejo vanjo...

Pomnite: 1. moja deviza mi l'art pour l'art, temveč »življenje za življenje«. 2. Talent sam je od muh, glavni organ je reklamni gobec. Nad vse važne so praktične »zveze«, pred vsemi politične. 3. Ne iščite napek in slabosti na meni, še polbogovi kot na primer Michelangelo in Rembrandt niso brez njih (kdaj prav debelih). Seve pa na lepi, skrbno zlikani obleki vpije vsak droben prašek, na raztrgani, zavaljani barabi pa se ne pozna niti velika kepa blata. — Doba je nervozna, zmešana. Ljudje interesenti umetnost poprečno in navadno slabo plačujejo, za najboljše, s trudom in z veliko zamudo časa izdelano sliko so pripravljeni plačati maksimalno komaj toliko, kolikor stane na primer pri Nemcih dobra faksimilirana reprodukcija dosti manjšega obsega, — ne oziraje se pri tem, ali je slika le površna skica (včasih le pobarvano platno), ali pa preštudirano izvršeno delo. To je glavna

ovira in muka za tiste, ki bi radi podajali korenita dela. Ver Meer van Delft n. pr. je bil tič, pa je od 20-letnega dela ostalo za njim komaj 38 slik. Toliko jih izmeče današnji ženialnež najpozneje v enem mesecu!

Preljubi tovariši, tisti, ki pravite, da stradate (slab reklamni trik!) tu Vam dajem hrane za Vaše ostre zobe! Dober tek!

Preljubi kritiki, tisti namreč, ki ste pod vplivom dobrih prijateljev izjavili že v naprej, da me boste raztrgali (slišal sem o tem zvoniti že tisti dan, ko sem se odločil za to razstavo): »Ne burdite mi buha po kožuho!« Hrbet Vam bom mirno držal le še dotlej, dokler me ne piči bolha in ne vzdignem svoje topuzine. — Pozdravljeni!

V vseh stanovitih se pač dobe členi najobširnejšega svetovnega društva »Blamiraj se vsak dan!«

Končam s svojo vsakdanjo molitvico: »Prijatelj obvari me, o moj patron! Sovražnikov odklatim sam eskadron. A ljubši nego vojna mi je mir, — veselo bratovstvo, to je moj panir!«

Bratje?... Odkar mi je umrl brat Iv. Cankar, še nisem videl človeka, ki bi bil 100% sposoben in vreden tega imena... Ne iščem ga... Odkar sem pri zavesti, nisem iskal ne bratov, ne prijateljev. Poznal sem tokove sveta, poznal ceno ljudi. Sam sem prikobacal na svet, samcat sem živel, sam pojdem nekoč »po gobec«. Amen.

S pozdravi

Henrik Smrekar.

Ljubljana, 6. junija 1940.
Aleševčeva ulica 38.

P.S. — Hotel sem predreti ovire molče z delom. Delal sem in molčal. V času mnogih lažnih prerokov pa sem se moral nazadnje tudi k besedam zateči. Nadaljujmo glavno besedo pa imej spet — delo. — Pozdravljeni!